

2023 DEPREMİ VE FAS DEPROMASISI

DOÇ. DR. VOLKAN İPEK

Akademisyen YEDİTEPE ÜNİ.

“

Uluslararası ilişkilerdeki insani boyut son zamanlarda daha çok düşünölmeye ve hatta akademisyenlerce tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Fas'ta yaşanan 2023 depreminden sonra da bu boyut yeniden gündeme gelmiştir.

”

Futbolun sadece futbol olmadığının belki de en iyi anlaşıldığı kıtalardan biri Afrika'dır. Gerek Kuzey Afrika'daki gerekse Sahraaltı Afrika'daki ülkelerin neredeyse hepsinde futbol belli anlarda hayatın tam merkezinde yer alır. Birçok Afrikalı futbolu eğlenmek için hobi olmanın yanında daha gelişmiş ülkelerde parlak bir gelecek kurma adına araç olarak görür. Özellikle Sahraaltı Afrika ülkelerinde gezerseniz sokaklarda, bahçelerde, plajlarda birçok insanın bu amaçlar için düzenli antrenman yapığı görölebilir. Öte yandan, futbolun söz

konusu materyalist yararlarından başka duygusal yararları da göröür. Örneğın bir ülke, herhangi bir uluslararası turnuvayı birincilikle bitirirse o ülkenin insanların ulusal değerlerinde belirgin bir coşku ölçöür. O insanlar ülkelerinin ulusal takımları turnuvalarda birinci

olduklarında sadece o ülkenin yurttaşları oldukları için bile mutlu olabilirler. Aynı şekilde bir ülke herhangi bir turnuvayı düzenlemeye hak kazanırsa o ülkenin insanlarındaki ulusal coşku yine artar çünkü pek çok farklı ülkenin insanların kendi ülkelerine gelip ülkelerini görecektiklerinden mutlu olurlar. Bir turnuvayı düzenlemenin duygusal yararlarından diğeri ise eğer o ülke zor zamanlardan geçiyorsa insanlara aşıladığı moraldir. Bu duruma günümüzden en iyi örneklerden biri Fas'tır. 27

Eylül 2023 tarihinde Afrika Futbol Federasyonu'nun verdiği kararla Fas

2025 yılındaki Afrika Uluslar Kupası'nın düzenleyicisi seçildi. 2025 yılındaki kupaya ev sahipliği yapacak olmak 8 Eylül 2023 tarihinde tarihinin en ağır depremini geçiren Fas için büyük moral oldu.

8 EYLÜL 2023 DEPREMİ VE FAS

2023 yılının 8 Eylül gecesi saat 23.50 sularında Fas'ın on iki bölgesinden biri olan Marakeş-Safi'de meydana gelen 6,9 şiddetindeki depremde resmî rakamlara göre en az 3 bin kişi hayatını kaybetti, 5 binden fazla kişi de yaralandı. Marakeş'in tarihi surlarından bir bölümü, Marakeş'teki Kharbus ve Kutubiye Camileri ile Marakeş'in yakınlarındaki 12. yüzyıldan kalma

Tinmel Camisi büyük zarar gördü. Marakeş-Safi bölgesindeki deprem 1960 yılında Agadir

bölgesindeki 5,8'lik depremden sonra Fas'ta karşılaşılan en yıkıcı doğal afet sayıldı. Aynı zamanda bu deprem 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'de meydana gelen depremden sonra aynı yılın en yıkıcı ikinci doğal afeti olarak görüldü. 2023 yılında şu ana kadar ölçülen diğerepremler 18 Mart tarihinde Ekvador'da, 21 Mart tarihinde ise Afganistan'da görüldü. Türkiye'nin yaklaşık 60 bin, Fas'ın yaklaşık 3 bin can kaybı yanında söz konusu depremlerde de can kaybı yaşandı. Marakeş-Safi depremi Cebelitarık Boğazı'nın diğere ucundaki İspanya'dan ve Portekiz'den de hissedildi.

Uluslararası ilişkileri ülkelerin birbirleriyle olan salt siyasi ve ekonomik etkileşimleriyle ölçenler Türkiye'deki, Fas'taki ya da herhangi başka bir ülkedeki doğal afetleri incelerken şaşırırlar.

“

Her ne kadar Faslı yetkililer deprem için sadece gerekli orandaki yardımları kabul ettiklerini, daha fazla yardıma şimdilik ihtiyaçları olmadığını, ülkelerin yardım tekliflerini geri çevirmenin herhangi siyasi bir mesaj içermediğini söylediler de bu cevap pek tatmin edici bulunmadı.

”

Bunun nedeni pek çok diğer ülkenin doğal afeti yaşayan o ülkeye yardım etmek için istekli olmalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle doğal afetlerde arama kurtarma sektöründe öncü birtakım sivil toplum kuruluşları ellerinden geldiğince afetin yaşandığı o ülkeye giderler ve afetten zarar gören insanlara yardım ederler. Bu yardımlar da ülkelerin arasındaki ilişkileri siyasalardan ve ekonomik olmaktan çıkarır, o ilişkilere insani boyutu ekler. Uluslararası ilişkilerdeki insani boyut son zamanlarda daha çok düşünülme ve hatta akademisyenlerce tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda

Fas'ta yaşanan 2023 depreminden sonra da bu boyut yeniden gündeme gelmiştir. Pek çok ülke ve uluslararası kuruluş Fas'a yardım etmek istedi. İspanya, Hindistan, Cezayir, Arjantin, Fransa, Almanya, Katar, Filipinler, Portekiz, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Pakistan, Romanya, Tayvan, Tayland, Umman, Türkiye, Kuveyt, Birleşik Krallık, Hollanda, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler Fas'taki depremde zarar gören insanlar için çeşitli paketler içinde yardım teklifinde bulundu. Diğer ülkeler de Fas Kralı 6. Muhammed'e geçmiş olsun ve başsağlığı dileklerini ilettiler. Kral 6. Muhammed her ne kadar depremle ilgili ilk açıklamayı depremin üzerinden 18 saat geçtikten sonra yaptığı için bu hareketi halk tarafından tepkiyle karşılanırsa da tüm ülkelere yardım teklifleri, geçmiş olsun ve başsağlığı dilekleri için teşekkür etti. Daha sonra İçişleri Bakanlığında yapılan bir açıklamayla da sadece Katar'ın, Birleşik Krallık'ın, İspanya'nın ve BAE'nin yardım tekliflerinin kabul edildiği açıklandı. Pek çok ülkenin ve çeşitli sivil toplum kuruluşları

nın yöneticileri Fas'ın böyle zor bir zamanda neden sadece dört ülkenin yardım teklifini kabul edip diğerlerininkini geri çevirdiğini anlamadıklarını ifade etti.

DEPREM DİPLOMASİSİ VE FAS: DEPROMASI

Her ne kadar Faslı yetkililer deprem için sadece gerekli orandaki yardımları kabul ettiklerini, daha fazla yardıma şimdilik ihtiyaçları olmadığını, ülkelerin yardım tekliflerini geri çevirmenin herhangi siyasi bir mesaj içermediğini söylediler de bu cevap pek tatmin edici bulunmadı. Tek tek bakıldığında Fas'ın yardım teklifini kabul ettiği ülkelerle olan ilişkilerinin oldukça stratejik olduğu görülebilir. Bu ülkelerden Katar 2 milyar dolarlık oranla Fas'taki ikinci büyük yatırımcı konumundadır ve 2017 yılında Körfez bölgesinde soyutlanırken Kral 6. Muhammed'in bu yatırımın karşılığı olarak sorunu çözmek için adım attığı görülür. Aynı şekilde Katar Fas'a güneydeki Batı Sahra sorununda destek veren ülkelerden biri olmasıyla da öne çıkmaktadır. Bu destek Fas'ın 2017'de Katar'a uygulanan ayrımcılığa son vermek için çalışan 6. Muhammed'in çabalarından sonra büyük ölçüde artmış durumdadır. Aynı zamanda iki ülke arasında çok sayıda anlaşma vardır ve Fas'ın 2022 yılındaki Dünya Kupası'nda Afrika futbolunun en iyi derecesini aldığı ülke de yine kupanın ev sahibi Katar'dır. Dolayısıyla Fas, Katar'a bu nedenlerden ötürü de olumlu bir yaklaşım hissediyor olabilir. Fas'ın İspanya'nın yardımlarını kabul etmesinin arkasında ise 21. yüzyıla fırtınalı giren ilişkilerin 19 Mart 2022 tarihinden

itibaren yumuşamaya başlaması yatıyor olabilir. 2001 yılında kendilerini Sahra'vi olarak adlandıran Batı Sahralıların İspanya'da Batı Sahra'nın geleceği için bir referandum yapmaları, 2002 yılında İspanyol donanmasının Fas karasularında Alhucemas Adaları'na çıkması, 2002'den günümüze İspanya'nın Batı Sahra ile ilgili genelde Batı Sahra lehindeki açıklamaları, 2020 yılında Başbakan Othmani'nin "Ceuta ve Melilla Fas şehridir" yönündeki açıklamaları, 2021 yılında Batı Sahra sorununun aktörlerinden ve Fas tarafından ulusal düşman ilan edilen POLISARIO örgütünün lideri Brahim Ghali'nin koronavirüs nedeniyle İspanya'da tedavi altına alınması gibi olumsuz adımlar atılmıştı. 19 Mart 2022 tarihinde ise İspanya ilk kez bu kadar net bir çizgiye sahip olup Batı Sahra sorununda en akılcı çözümün Rabat yönetiminde bir otonom bölge olması yönündeki açıklaması ve bu açıklama ile ilişkiler yeniden olumlu bir hava yakalamıştı.

BAE ile 2022 yılında imzalanan 1 milyar dolarlık yatırımın da bu ülkeden gelen yardımların kabul edilmesinde rol oynadığı düşünülebilir. BAE'nin de Batı Sahra konusunda Fas'a destek verdiği uluslararası basında iddia edildi. Birleşik Krallık ile de çok eskiye dayanan ekonomik ilişkilerin olması, Birleşik Krallık'ın Fas'ın Avrupa'ya geçişte kullandığı Cebelitarık Boğazı'nda önemli bir nüfuz alanına sahip olması, aynı şekilde bir dönem uluslararası bölge olarak görülen Tanja şehrinde büyük yatırımlarının bulunması da bu ülkenin yardımlarının kabul edilmesinde pay sahibi olmuş gözükmektedir. Bunların

yanında unutmamak gerekir ki Fas ulusal egemenliğine son derece bağlı bir ülke ve özellikle kolonyal dönemden sonra Faslı ulusal kimliği için gerektiğinde bu kimliğin diğer bileşenlerinden olan Araplığı, Amazigliği ve Afrikalılığı hiçe sayabildi. Batı Sahra 1984 yılında Afrika Birliğine kabul edildiğinde Fas, Afrika Birliğinden çıktı, Cezayir kolonyal dönemden kalan sınırları Fas'a kabul ettirmek için 1963 yılında Fas'a saldırınca Arap-Amazig Cezayir'le savaştı. Aynı zamanda Fas Avrupa'da yer almayan ülke olarak Avrupa Birliği'ne 1987 yılında resmî üyelik başvurusu yaptı. Bu bağlamda Fas yetkilileri çok fazla yardımın Fas ulusal egemenliğine müdahale olabileceğini de düşünmüş olabilirler.

Fas'ın yardım tekliflerini kabul ettiği ülkeler büyük oranda Fas'taki yatırımlarının büyüklüğüne ve Batı Sahra ile ilgili pozisyonlarına göre şekillenmiş de olabilir. Bu bağlamda POLISARIO'ya destek veren Cezayir'den gelen yardımın reddedilmesi, Fransa'nın son dönemde Afrika'dan soyutlanmak istenmesi, ABD'nin yardımlar üzerinden ulusal egemenliğe müdahaleci tutumu, Tayvan'ın Fas tarafından tanınmaması, Fas'ın Pakistan'a Pakistan'ın da Fas'a olan ihracatının arasında derin uçurum olması, her ne kadar Batı Sahra konusunda Fas'a destek verse de çoklu alandaki iş birliği anlaşmalarının Arjantin'le çok yeni imzalanması, Faslı kaynaklara göre Türk iş insanlarının serbest ticaret anlaşmasını sürekli suistimal etmeleri gibi nedenler de diğer ülkelerden gelen yardım tekliflerinin kabul edilmemesinde rol oynadığı söylenebilir. Burada ilginç olan Fas'ın Almanya'dan ge-

len yardım teklifini neden geri çevirdiğidir. Fas'ta bulunan 400 Alman şirketine, Almanya'nın Batı Sahra konusunda Fas'a verdiği desteğe ve ülkenin Fas'ın en büyük beşinci ihracatçısı olmasına rağmen Almanya'ya izin verilmemesi son derece ilginçtir. Sonuç olarak Fas 2023 yılında Türkiye'den sonraki en ağır depremi yaşayan ülke oldu. Ülke 4 Eylül 2023 tarihinde Daniel Fırtınası'ndan olumsuz şekilde etkilenen Libya ile birlikte Kuzey Afrika'da aynı anda afet etkisi yaşadı ve hâlâ da yaşamaya devam etmektedir. Bu afetler iki ülkede de üçer günlük ulusal yas getirdi. Libya'daki Derne kentinin dörtte birinin yok olması gibi Fas'ta da birçok köy yok olmasa da depremden büyük zarar gördü. İki ülkede toplam 8 bin kişi can verdi, 15 bin kişi yaralandı. Fas'a teklif edilen yardımların oranı, ne var ki ve ne yazık ki, Libya'ya teklif edilmedi. Bu noktada Fas kendisine gelen yardımları değerlendirdi, birtakım siyasi, ekonomik ve depremlerle ilgili durum göstergelerine göre ihtiyacı olduğu kadarını kabul etti. Bu konuda Fas yetkilileri yardımlara kısıtlama getirdikleri için çok eleştirildi ve açıkçası daha da çok eleştirilecekler gibi durmaktadır. Ancak kabul edilen yardımlar eğer ihtiyaçları karşılamazsa Fas sıradaki teklifleri de değerlendirebilir. Bu noktada Fas'ın ulusal egemenliğine, ekonomik ve siyasi konumuna, halkın ihtiyaçlarını karşılamadaki hızına ve becerisine saygı göstermek gerekmektedir. Fas, ne olursa olsun, 2025 yılındaki Afrika Kupası'na ve eğer adaylığı kabul edilirse 2030 yılındaki Dünya Kupası'na hazır bir ev sahibi olacaktır. ■